

Hoe krijg je bij vrijwilligers veiligheid tussen de oren?

Henk Veen is met pensioen. Maar vrijwilligers in bos en natuur bewustmaken van het belang van veilig werken, daar gaat hij nog wel even mee door. Hoe pakt hij dat aan? Vijf vragen aan een door de wol geverfde veiligheidsambassadeur.

— Annemarie van den Hoven (Stigas)

Wie is Henk Veen?

Henk (links op de foto) is opgeleid als hovenier en studeerde milieukunde. Hij werkte onder andere in de milieuhandhaving en voor Landschapsbeheer Noord-Holland. Daar kwam hij als hoofd afdeling uitvoering voor het eerst in aanraking met het vrijwilligerswerk. Als KAM-coördinator concentreerde hij zich vervolgens op milieu, veiligheid en arbo. Henk schreef mee aan het handboek *Arbo in het Nederlandse landschap* en vertegenwoordigt LandschappenNL in de Arbowerkgroep van de VBNE.

Wat doen vrijwilligers in het bos en de natuur? En waarom heeft hun veiligheid meer aandacht nodig?

“Vijfentwintig jaar geleden deden vrijwilligers vooral handwerk: maaien, hout uitdunnen en kasten voor uilen ophangen. In de loop der jaren zijn ze steeds meer met machines gaan werken, bijvoorbeeld met de motorkettingzaag. Dat vinden ze leuk, maar het veiligheidsaspect bleef een beetje achter. Dat viel ook de Inspectie SZW op, die er onderzoek naar deed. ‘Veilig en gezond werken onder vrijwilligers die werkzaam zijn in de sector bos en natuur is niet altijd vanzelfsprekend’, lees je in het eindrapport uit 2020. Uit een enquête van de Vereniging van Bos en Natuurgenooten (VBNE) uit 2018 bleek dat er in deze sector zo’n 80 tot 90 duizend vrijwilligers actief zijn. En ook hier kwam naar voren: de regels voor arbo en veiligheid onder deze groep moeten worden aangescherpt.”

Hebben vrijwilligers een gebruiksaanwijzing wat betreft veilig werken?

“Nee, in ieder geval geen standaard gebruiksaanwijzing. Veel hangt af van de cultuur in een vrijwilligersgroep. Veel groepen hebben de veiligheid keurig op orde, maar je hebt ook groepen waar een machocultuur heerst, die een beetje anarchistisch zijn en het zelf wel bepalen welke veiligheidsvoorschriften in acht nemen. Als ik langskom maken ze grapjes over mijn veiligheidsverhaal, maar achteraf zeggen ze individueel toch: ‘Je hebt gelijk.’”

Hoe zet je de eerste stap naar veiliger werken?

“Je moet je altijd eerst afvragen: Waarom is een vrijwilliger een vrijwilliger? Ze willen iets leuks doen, ergens bij horen, zich nuttig voelen. Het moet lonen en leuk zijn, en dat is het lastige met veiligheid: bepalingen en regels zijn niet leuk. Een collega zei altijd: ‘Veiligheid is niet sexy, maar wel noodzakelijk.’ Daarom moet je de informatie brengen, want halen doen ze het niet. En dan niet meteen met folders, brochures en apps met regeltjes komen aanzetten. Draagvlak en commitment, dat is waar het begint. Vaak komt draagvlak – helaas – vanzelf als er een ongeluk heeft plaatsgevonden. Ik ken een clubje dat veldhulpverlening onzin vond, totdat een van hen in een afgelegen gebied een zware tak op zijn hoofd kreeg. Maar natuurlijk moet je daar niet op wachten. Daarom werk ik mee; dan zie je waar de vrijwilligers tegenaan lopen. En maak het gevaar voor hen concreet: Wat gebeurt er als je nu in het water van 3 graden Celsius valt? Of laat ze samen nadenken aan de hand van de veiligheidsladder. Op welke trede staan jullie nu, en hoe kunnen jullie hoger komen? Als ze het elkaar vertellen werkt dat beter dan dat ik dat doe. Het creëren van een veiligheidscultuur, want daar hebben we het over, is een kwestie van lange adem. Ik neem overigens altijd wat lekkers mee voor bij de koffie.”

Wanneer kan wel je over regeltjes beginnen?

“Als je draagvlak en commitment hebt. Dan kan het veiligheidsbewustzijn zich verder ontwikkelen en is er ruimte voor regeltjes en technische structuren. Bied je materialen op verschillende

manieren aan: gebruik tekst maar ook plaatjes. Geef de vrijwilligers iets om te lezen, maar ook om te kijken en te luisteren. En wijs ze op toolboxes en cursussen die ze kunnen volgen. En vervolgens is het herhalen, herhalen, herhalen. Houd daar rekening mee. Zorg voor capaciteit en maak een meerjarenplan, anders ebt het veiligheidsbewustzijn weer weg.”

Wat zeg je als mensen toch weigeren om veiligheid serieus te nemen?

“Ik krijg wel eens de vraag: Waarom moet dat opeens? Of iemand zegt: Dat is niet haalbaar voor vrijwilligers. En: Daar is geen geld voor. Je moet daar nooit aan toegeven. De stelregel is als het, om welke reden dan ook, het werk niet veilig kan, doe het dan niet.”

De RIE als veilige basis

De basis voor veilig werken is een gedegen risico-inventarisatie en -evaluatie (RIE). Er is er één speciaal voor de bos- en natuursector. Bij het onderdeel ‘bijzondere groepen’ wordt aandacht besteed aan vrijwilligers. In de loop van 2022 komt er ook een speciaal onderdeel ‘vrijwilligers’.

